

Nr 1

Konstitutionsutskottets betänkande med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändringar avseende införande av en ordning med ersättare för riksdagsledamöterna m. m.

Konstitutionsutskottet får härmed för riksdagens slutliga ställningstagande anmäla ett vid 1972 års riksdag som vilande antaget förslag till ändring i regeringsformen och riksdagsordningen. Förslaget har fogats som *bilaga* till detta betänkande. Det avser främst ändringar som sammanhänger med införande av en ordning med ersättare för riksdagsledamöterna. Utskottet hänvisar till sitt betänkande 1972:30 och propositionen 1972:66.

Stockholm den 29 januari 1974

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), fru Thunvall (s), herrar Werner i Malmö (m), Mossberg (s), Sten Andersson i Stockholm (s), Ahlmark (fp), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Gustafsson i Barkarby (s), Jonnergård (c), Hernelius (m), Nordin (c) och Berndtson (vpk).

Särskilt yttrande

av herr Ahlmark (fp):

Riksdagens behandling av de vilande grundlagsförslagen inskränker sig till antagande eller förkastande av dem. Ändringar och kompletteringar är inte möjliga att göra.

Däremot säger grundlagarna ingenting om det sätt på vilket konstitutionsutskottet skall behandla vilande grundlagsförslag. Skall man enbart *anmäla* förslaget för kammaren eller skall man också uttala sig i sakfrågan? 64 § riksdagsordningen ger utrymme för olika praxis. Både 1969 och 1971 behandlade utskottet *motioner* med anledning av vilande förslag (KU 1969:2 resp. 1971:6). Därmed gjorde man indirekt en sakbehandling av de vilande förslagen. Praxis har således skiftat.

Utskottens betänkanden avser bl. a. att ge vägledning åt riksdagsledamöterna och allmänheten inför debatter i kammaren. Av dem kan man avläsa partiernas ställningstaganden och argument i sakfrågorna. Jag

kan inte förstå varför riksdagsledamöterna och massmedia just i grundlagsfrågor inför den andra behandlingen skall stå utan sådan information genom att konstitutionsutskottet inte vill sakbehandla motioner om vilande författningsändringar. Jag vill här hänvisa till Björn Molins och mitt särskilda yttrande i konstitutionsutskottets betänkande 1971:6.

Utskottet borde alltså ha genomfört en sakgranskning (och föreslagit ett tillstyrkande) av det vilande grundlagsförslag som detta betänkande gäller. Majoriteten har tyvärr avvisat ett sådant förfarande, trots att det är helt förenligt med gällande riksdagsordning. Däremot gläder det mig att, om den nya författningen antas, behandlingen av vilande grundlagsförslag i framtiden kommer att ske i den ordning som borde vara naturlig redan nu.

1) Förslag till ändring i regeringsformen och riksdagsordningen

Regeringsformen¹

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 §

1:o Riksdagen representerar svenska folket. Riksdagen består av trehundrafemtio ledamöter. Ledamöterna utses genom val för tre år (ordinarie val) på sätt riksdagsordningen och särskild av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Nyval på grund av förordnande enligt 108 § gäller endast för återstoden av löpande treårsperiod.

1:o Riksdagen representerar svenska folket. Riksdagen består av trehundrafemtio ledamöter. Ledamöterna utses genom val för tre år (ordinarie val) på sätt riksdagsordningen och särskild av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Nyval på grund av förordnande enligt 108 § gäller endast för återstoden av löpande treårsperiod. *För ledamöterna finnas ersättare. Närmare bestämmelser om ersättarna meddelas i riksdagsordningen.*

I kraft av denna grundlag skall riksdagen sammankomma varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter. När nyval hållits på grund av förordnande enligt 108 §, skall den nyvalda riksdagen sammanträda inom tre månader från förordnandet å tid som Konungen bestämmer.

Om riksdagens sessioner och om rätt för Konungen eller visst antal av riksdagens ledamöter att vinna riksdagens inkallande under tid, då riksdagssession ej pågår, stadgas i 2 § riksdagsordningen. Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i 91, 92, 93 och 94 §§ finnes därom stadgat.

Riksdagsordningen²

§ 1

1. Svenska folket representeras av riksdagen.

Riksdagen består av trehundrafemtio ledamöter.

Riksdagen består av trehundrafemtio ledamöter. *För ledamöterna skola finnas ersättare.*

Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.

¹ Omtryckt 1971:271.

² Omtryckt 1971:272.

1* *Riksdagen 1974. 4 saml. Nr 1*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

§ 3

Riksdagens ledamöter utses genom val för en tid av tre år (ordinarie val), som räknas från början av året efter det då valet skett.

Riksdagens ledamöter *samt ersättare för dem* utses genom val för en tid av tre år (ordinarie val), som räknas från början av året efter det då valet skett.

Nytt val i hela riket till riksdagen (nyval) på grund av förordnande enligt 108 § regeringsformen gäller endast för tiden från och med den dag, då den nyvalda riksdagen sammanträder första gången, till utgången av löpande treårsperiod.

§ 4

Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva; dock gäller under krigstid undantag härutinnan för militärpersoner, då de av Konungen i rikets tjänst beordras.

Att riksdagsledamots befattning i vissa fall utövas av ersättare framgår av 28 §.

§ 16

2. Av mandaten äro trehundredtio fasta valkretsmandat, vilka fördelas mellan partier på grundval av valresultatet i varje valkrets. Antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets fastställles för tre år i sänder på grundval av en beräkning av förhållandet mellan antalet röstberättigade i valkretsen och antalet röstberättigade i hela riket enligt närmare föreskrifter i vallagen.

Övriga fyrtio mandat äro utjämningsmandat, vilka först fördelas mellan partier på grundval av valresultatet i hela riket och därefter tillföras valkretsar.

För varje mandat, som parti erhållit, utses *i vederbörande valkrets* en riksdagsledamot enligt föreskrifter som meddelas i vallagen.

För varje mandat, som parti erhållit, utses en riksdagsledamot *och ersättare för honom* enligt föreskrifter som meddelas i vallagen.

§ 18

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, *som avse själva valet och ej endast utseende av efterträdare till avgående ledamot*, flyttas överskjuta-

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av 17 § 3 mom., till annan valkrets,

Nuvarande lydelse

tande mandat, med motsvarande tillämpning av 17 § 3 mom., till annan valkrets, där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat.

Kan mandat ej besättas enligt första stycket, skall mandatet vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Föreslagen lydelse

där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat.

§ 20

För en var, som blivit utsedd till ledamot av riksdagen, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, *fullmakt* ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde och det andra insändes till det departement, till vilket justitieärendena höra.

För en var, som blivit utsedd till ledamot av riksdagen *eller till ersättare*, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, *bevis därom* ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde och det andra insändes till det departement, till vilket justitieärendena höra.

§ 21

Vill ledamot av riksdagen *befattningen sig avsäga*, äger han *det göra* vid valtillfället eller sedermera, under tid då session ej pågår, hos *Konungens befallningshavande*.

Vill ledamot av riksdagen *eller ersättare avsäga sig uppdraget*, äger han *göra det* vid valtillfället eller sedermera, under tid då session ej pågår, hos *den myndighet, som enligt vallagen fastställer utgången av val till riksdagen*.

§ 22

Besvär över val till riksdagen anföras hos regeringsrätten enligt föreskrifter i vallagen.

Skall på grund av utgången av besvär över val till riksdagen valet göras om i en eller flera valkretsar, gälla likväl de *fullmakter* som utfärdats för riksdagens ledamöter till dess nya ledamöter blivit utsedda.

Skall på grund av utgången av besvär över val till riksdagen valet göras om i en eller flera valkretsar, gälla likväl de *bevis* som utfärdats för riksdagens ledamöter *och för deras ersättare* till dess nya ledamöter *och ersättare* blivit utsedda.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

§ 23

Ledamot av riksdagen äger av statsmedel åtnjuta arvode och reseersättning. Närmare bestämmelser härom meddelas i en av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

Ledamot av riksdagen *och ersättare* äger av statsmedel åtnjuta arvode och reseersättning. Närmare bestämmelser härom meddelas i en av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

§ 26

Endast den som är myndig och upptagen i röstlängd såsom röstberättigad kan vara ledamot av riksdagen.

Endast den som är myndig och upptagen i röstlängd såsom röstberättigad kan vara ledamot av riksdagen *eller ersättare*.

§ 27³

Riksdagsledamot äger erhålla ledighet från sin befattning enligt bestämmelser som riksdagen meddelar med stöd av 78 §.

§ 28

1. *Medan session pågår göres hos Konungen av riksdagens talmän anmälan om de ledigheter inom riksdagen, vilka skola under samma eller före nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.*

2. *Om ledighet genom ledamots avgång uppstår under tid, då session ej pågår, åligger Konungens befallningshavande att så förfara, som i 1 mom. är sagt.*

1. *I särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag bestämmes när riksdagsledamots befattning skall utövas av ersättare samt hur det skall förfaras när ersättare skall kallas in till tjänstgöring.*

2. *För ersättare som utövar befattning som riksdagsledamot gäller vad som är stadgat i fråga om ledamot.*

³ Förutvarande 27 § upphävd genom 1969:22.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

§ 29

Riksdagsman må ej, medan session pågår, *sin befattning sig avsäga*, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av riksdagen; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle *riksdagsmannaupdrag sig avsäga*.

Riksdagsledamot eller ersättare må ej, medan session pågår, *avsäga sig sitt uppdrag*, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av riksdagen; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle *avsäga sig uppdrag som riksdagsledamot eller ersättare*.

Avgår ledamot eller ersättare under tid då session pågår, skall talmannen göra anmälan härom till den myndighet som fastställer utgången av val till riksdagen enligt föreskrifter som meddelas i vallagen.

§ 32

1. Innan riksdagen sammanträder, företages inför chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, eller den Konungen i hans ställe förordnar, i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret granskning av de till departementet inkomna, för riksdagens ledamöter utfärdade *fullmakter*. Denna granskning, som har till föremål att undersöka, huruvida *fullmakterna* blivit i föreskriven form utfärdade, skall vara fulländad sist å dagen före riksdagens början. Inkommer *fullmakt* efter riksdagens början, skall sådan granskning, som nyss är sagd, genast verkställas.

2. Riksdagen tillkommer dock sedan att pröva behörigheten till riksdagsmannakallets utövande, ej mindre för sådana dess medlem-

1. Innan riksdagen sammanträder, företages inför chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, eller den Konungen i hans ställe förordnar, i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret granskning av de till departementet inkomna, för riksdagens ledamöter *och ersättare* utfärdade *bevis*. Denna granskning, som har till föremål att undersöka, huruvida *bevisen* blivit i föreskriven form utfärdade, skall vara fulländad sist å dagen före riksdagens början. Inkommer *bevis* efter riksdagens början, skall sådan granskning, som nyss är sagd, genast verkställas.

2. Riksdagen tillkommer dock sedan att pröva behörigheten till riksdagsmannakallets utövande, ej mindre för sådana dess medlem-

Nuvarande lydelse

mar, vilkas *fullmakter* ej blivit godkända, än även för dem, emot vilka eljest, till följd av denna grundlag, anmärkning förekommer. Den, om vars *riksdagsmannarätt* fråga är hos riksdagen väckt, bibehåller emellertid sin befattning såsom ledamot, intill dess han blivit därtill obehörig förklarad.

Föreslagen lydelse

mar och *ersättare*, vilkas *bevis* ej blivit godkända, än även för dem, emot vilka eljest, till följd av denna grundlag, anmärkning förekommer. Den, om vars *behörighet* fråga är hos riksdagen väckt, bibehåller emellertid sin befattning såsom ledamot *eller ersättare*, intill dess han blivit därtill obehörig förklarad.

§ 44

Talmannen eller ledamot av statsrådet må ej deltaga i utskott såsom ledamot eller suppleant.

Ingen äger närvara i utskott, när ärende om granskning av hans egna åtgärder i utövning av tjänst eller uppdrag förekommer till överläggning eller beslut.

§ 49

Den i 54 § regeringsformen omförmälda utrikesnämnden skall bestå av talmannen samt nio andra ledamöter, som riksdagen utser inom sig. Talmannen tillhör nämnden till dess nytt val av talman äger rum. Övriga ledamöter väljas av varje riksdag inom sex dagar efter dess öppnande för tiden till dess nytt sådant val förrättas. För talmannen är vice talman suppleant i nämnden. För övriga ledamöter skall väljas nio suppleanter. Valet sker i samma ordning som är föreskriven för utseende av ledamöterna. Ledamot, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riksdagsman tilländalupit, *eller som utnämnes till statsråd*, skall ej vidare anses tillhöra nämnden.

Den i 54 § regeringsformen omförmälda utrikesnämnden skall bestå av talmannen samt nio andra ledamöter, som riksdagen utser inom sig. Talmannen tillhör nämnden till dess nytt val av talman äger rum. Övriga ledamöter väljas av varje riksdag inom sex dagar efter dess öppnande för tiden till dess nytt sådant val förrättas. För talmannen är vice talman suppleant i nämnden. För övriga ledamöter skall väljas nio suppleanter. Valet sker i samma ordning som är föreskriven för utseende av ledamöterna. Ledamot, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riksdagsman tilländalupit, skall ej vidare anses tillhöra nämnden.

Inträffar ledighet i nämnden, träde suppleant såsom ledamot i den avgångnes ställe. Har ledamot förfall, skall suppleant kallas att i den frånvarandes ställe tjänstgöra i nämnden. Beträffande den ordning, som

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälla enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Suppleant, som ej kallas att tjänstgöra vid sammanträde med nämnden, skall ändock beredas tillfälle att därvid närvara.

Konungen sammankallar nämnden så ofta ärendena det fordra och leder nämndens förhandlingar, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om han ej är närvarande, av ministern för utrikes ärendena. Andra statsrådsledamöter, så ock särskilde sakkunnige må av Konungen tillkallas. Sekreterare hos nämnden förordnar Konungen.

Skulle minst fyra av nämndens ledamöter hos ministern för utrikes ärendena göra framställning om rådplägning i viss uppgiven fråga, varder nämnden sammankallad.

För ändamål som avses i 50 § andra stycket regeringsformen må talmannen eller, vid förfall för honom, vice talman sammankalla nämnden. Nämnden skall också sammanträda för detta ändamål, om två av dess ledamöter begära det. Förhandlingarna ledas i detta fall av talmannen, av vice talman eller om ingen av dem är tillstädes, av den äldste bland de närvarande ledamöterna. Som nämndens beslut gäller den mening om vilken de flesta bland de närvarande ledamöterna förena sig eller, om rösterna äro lika delade, den mening, som ordföranden biträder.

Ledamot av nämnden, så ock suppleant, skall första gången han är närvarande vid sammanträde med nämnden avgiva försäkran om iakttagande av den i 54 § regeringsformen stadgade tystnadsplikten.

§ 53

Ej må riksdagen i Konungens närvaro över något ämne rådpläga eller besluta; ej heller må riksföreståndare övervara riksdagens överläggningar eller beslut.

Ledamot av statsrådet, som ej tillhör riksdagen, äger tillträde till riksdagens sammanträden, med rättighet att deltaga i överläggningarna men ej i besluten.

Ledamot av statsrådet äger tillträde till riksdagens sammanträden, med rättighet att deltaga i överläggningarna.

I mål, som personligen rörer någon ledamot av riksdagen, må han väl överläggningarna, men ej beslutet, övervara.

§ 73

Riksdagens krigsdelegation består av femtio ledamöter, vilka riksdagen väljer inom sig.

Riksdagens krigsdelegation består av femtio ledamöter, vilka riksdagen väljer inom sig. *Talmanen för ordet i delegationen.*

Då krigsdelegationen trätt i riksdagens ställe äger den, om ledamot avlider eller får varaktigt förfall, förordna annan ledamot av riksdagen att ingå i delegationen.

Nuvarande lydelse

Val av krigsdelegation skall äga rum å varje riksdag inom sex dagar efter dess öppnande. Valet gäller till dess nytt val av krigsdelegation förrättas, dock att den som dessförinnan avgått ur riksdagen ej vidare skall anses tillhöra delegationen.

Föreslagen lydelse

Val av krigsdelegation skall äga rum å varje riksdag inom sex dagar efter dess öppnande. Valet gäller till dess nytt val av krigsdelegation förrättas, dock att den som dessförinnan avgått ur riksdagen ej vidare skall anses tillhöra delegationen. *Talmannen utövar ordförandeskapet till dess nytt val av talman äger rum.*